

Philosophy and humanities

Web Address: philosophyandhumanities.ir

Email: philosophyandhumanities@irip.ac.ir

Tel:+982166492169

Attribution-NonCommercial 4.0 International

(CC BY-NC 4.0)

Open Access Journal

Philosophy and humanities

Vol. 1, Number 1, spring and summer 2023, Serial Number 1

Cognitive Social Sciences, What and Why? four views examined

pp: 53-82

Reza Dargahifar*

Abstract

Cognitive science, is the science of the mind and examines cognition, in all its scope, as a mental-brain process. Cognitive social sciences are resulted from the encounter, interaction and integration of social and cognitive sciences, and are hoped to deepen our understanding and explanations of the social phenomena. This paper will discuss four views about what this integration is and how it takes place, namely explanatory grounding, theoretical unification, constraints, and complementarity. Each approach and its supporting argument propose a special definition and task for cognitive social sciences and determines a special function for the researcher in this field. some people have preferred explanatory grounding

---

Member of Philosophy of Mind Research group - Iranian Institute of
*Philosophy.

E-mail: dargahifarreza@gmail.com

Recived date: 9/5/2023

Accepted date: 11/9/2023

and constraints approach, and maintain that based on these approaches, social cognitive science will have a better and a clearer perspective. In spite of them, I prefer a complementarity approach, based on which, cognitive social science can be seen as an extension and improvement of social science and cognitive science, not a product of an interdisciplinary approach, and will have a special subject matter and method. The social issue has never lacked the cognitive aspect, but cognitive science has made it possible more than before to study the cognitive aspects of social affairs. This preferred approach considers the subject of cognitive social science as a socio-cognitive issue and sees cognitive characteristic as an explanatory, not precautionary one.

Key words: cognitive social sciences - cognitive science – social sciences - mind - cognition – social phenomena

Extended Abstract

Cognitive science, is the science of the mind and examines cognition, in all its scope, as a mental-brain process. Cognitive social sciences (CSS) are resulted from the encounter, interaction and integration of social and cognitive sciences, and are hoped to deepen our understanding and explanations of the social phenomena. This paper will discuss four views about what this integration is and how it takes place. Each approach and its supporting argument propose a special definition and task for cognitive social science and determines a special function for the researcher in this field. According to the explanatory grounding approach, CSS is the one that gives a deeper explanation of the social issue due to relying on the achievements of cognitive science, so can be defined as: The science whose explanations in the field of cognition are based on the explanations of cognitive science. According to the theoretical unification approach, CSS is united in a framework influenced by the cognitive science, so can be defined as: The science that deals with social and behavioral phenomena and unites with the framework influenced by cognitive sciences. The constraints approach sees the CSS as one whose cognitive assumptions are limited by the achievements of cognitive science, so can be defined as: The science that deals with the social issue and restricts its presuppositions about cognitive matters by taking advantage of the achievements of cognitive sciences. And according to the complementarity approach, CSS is the product of complementing social science with cognitive science, so can be defined as: The science that studies and examines the social-mental affairs by using

experimental/explanatory methods of studying the mind and qualitative/interpretive methods of studying the social issue. Each of these approaches has been criticized. Kaidesoja, et. al. (2019) believes that the explanatory grounding approach with some modification is the best, and the constraints approach is also good and provides a clear perspective for the desired consolidated science.

It can be said that every social phenomenon has a cognitive aspect and every human issue that is inevitably cognitive, has a social aspect. Therefore, social sciences should, and not just could, find a cognitive approach and upgrade and update their assumptions and methods; And cognitive sciences should, and not just could, pay attention to the social aspects of humans and improve their assumptions and methods. Based on this, each of the aforementioned four approaches can be considered as expressing a part of this comprehensive attitude and correct concern. The unification approach is based on the fact that the methods and achievements of cognitive science should play a role in the framing of social-behavioral sciences; The approach based on constraints is based on the fact that the assumptions of social sciences should not be formed independently of the achievements of cognitive sciences; The explanatory grounding approach speaks of a type of method in the study of socio-cognitive affairs, and the complementarity approach intends to add to it the cognitive shortcomings of social sciences, and rather to introduce a new field for cognitive social sciences.

But on the basis that social cognitive science deals with social phenomena and every social phenomenon have cognitive aspects as well, I finally concluded that social cognitive science is actually an extended and improved social knowledge that deals with socio-cognitive phenomena, and in compare with usual cognitive and social sciences has a specific and improved method. Accordingly, social cognitive science is not a product of an interdisciplinary approach and is not something formed and produced somewhere between some other sciences. It has a special subject matter and method. The social issue has never lacked the cognitive aspect, but cognitive science has made it possible more than before to study the cognitive aspects of social affairs. This preferred approach considers the subject of cognitive social science as a socio-cognitive issue. This approach based on extension and improving the social sciences defines the CSS as: The science that studies, explains and interprets socio-cognitive phenomena by taking advantage of a suitable combination of social science and cognitive science methods. I believe that my preferred approach can be considered as another expression of the approach based on complementarity.

Dealing with cognitive social sciences is actually an invitation from the experts of cognitive sciences that those engaged in interpreting, explaining and changing social phenomena should also consider the cognitive nature

of these phenomena and see the social issue as a socio-cognitive matter. with this promotion, they should also improve and adapt their knowledge methods. The least move in this direction is to take advantage of the achievements of cognitive science and limit or update cognitive assumptions. In turn, cognitive science should also take the social aspect of human cognition more seriously and in this interaction between cognitive sciences and social sciences to investigate the combination of cognitive and social aspects of humans, improved methods for studying social and cognitive affairs will be born.

References

- Bouvier, Alban (2007). "An Argumentativist Point of View in Cognitive Sociology". *European Journal of Social Theory* 10 (3):465-480.
- Gintis, H. (2004). *Towards the unity of the behavioral sciences*. Politics, Philosophy & Economics, 3, 37-57.
- Gintis, H. (2009). *The bounds of reason: Game theory and the unification of the behavioral sciences*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gintis, H. (2012). "The role of cognitive processes in unifying the behavioral sciences". In R. Sun (Ed.), *Grounding social sciences in cognitive sciences* (pp. 415-443). Cambridge, MA: MIT Press.
- Kaidesoja T, Sarkia M, Hyryläinen M. (2019) "Arguments for the cognitive social sciences". *J Theory Soc Behav*, 1-16.
- Kaidesoja, T., Hyryläinen, M., & Puustinen, R. (2022). "Two traditions of cognitive sociology: An analysis and assessment of their cognitive and methodological assumptions". *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 1-20.
- Sun, Ron (2012) *Grounding Social Sciences in Cognitive Sciences*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- Zerubavel, E. (1997). *Social Mindscapes: An Invitation to cognitive sociology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

فلسفه و علوم انسانی، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۴۰۲، صفحات ۵۳-۸۲

چیستی و چرایی علوم اجتماعی شناختی؛ بررسی چهار دیدگاه

رضا درگاهی‌فر*

چکیده

علم شناختی، علم ذهن است و شناخت را، در تمام گستره‌اش، به‌سان فرایندی ذهنی-مغزی بررسی می‌کند. علوم اجتماعی شناختی از برخورد، تعامل و تلفیق علوم اجتماعی و علوم شناختی حاصل می‌آیند و امید می‌رود فهم و تبیین ژرف‌تر و کارآمدتری از پدیده‌های اجتماعی به دست دهند. این نوشتار چهار رویکرد را در خصوص چیستی و چگونگی این تلفیق بررسی کرده است: «ابتنای تبیینی»، «متحدسازی نظری»، «محدودیت‌ها» و «تکمیلی». هر رویکرد و استدلالی که آن را پشتیبانی می‌کند، مفهوم و کار ویژه‌ای خاص برای علوم اجتماعی شناختی پیش می‌نهد و عملکرد ویژه‌ای را برای پژوهشگر این قلمرو توصیه می‌کند. برخی محققان رویکردهای «ابتنای تبیینی» و «محدودیت‌ها» را برای شکل‌گیری علم اجتماعی شناختی کارآمدتر و دارای چشم‌انداز روشن‌تر دانسته‌اند. نگارنده اما با رویکرد «تکمیلی» همراه شده است. بر این اساس علم اجتماعی شناختی محصول رویکردی بینارشته‌ای نیست، بلکه امتداد و ارتقای علم اجتماعی و علم شناختی است

* پژوهشگر وابسته به مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، عضو گروه پژوهشی فلسفه ذهن

رایانامه: dargahifarreza@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۶/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۱۹

و موضوع و روش ویژه‌ای دارد. امر اجتماعی هرگز فاقد جنبه شناختی نبوده است، اما علوم شناختی جدید بررسی این جنبه را بیش از پیش دست‌یاب ساخته‌اند. موافق رویکرد برگزیده، موضوع علم اجتماعی شناختی، امر اجتماعی-شناختی است و قید «شناختی»، توضیحی است، نه احترازی.

کلیدواژه‌ها: علوم اجتماعی شناختی، علوم اجتماعی، علوم شناختی، ذهن، شناخت، امر اجتماعی.

مقدمه

علوم اجتماعی و علوم شناختی در دهه‌های اخیر به یکدیگر نزدیک‌تر شده‌اند. قلمروهای پژوهشی جدیدی بروز و بسط یافته‌اند، مانند علوم اعصاب شناختی اجتماعی (social cognitive neuroscience)، جامعه‌شناسی شناختی (cognitive sociology)، اقتصاد رفتاری (behavioral economics) و رویکردهای جدید به مردم‌شناسی شناختی (cognitive anthropology). اما تعاملات فزاینده میان علوم شناختی و علوم انسانی اجتماعی، مسائل مهمی را، از سنخ فلسفی و روش‌شناختی، در مورد این فعالیت میان‌رشته‌ای و نحوه تقسیم کار میان این شاخه‌های دانشی به همراه می‌آورد.

علوم انسانی و اجتماعی به سمت اتحاد با علوم شناختی می‌روند. موضوع اساسی بررسی در علوم شناختی، رویدادهای ذهنی است که یا در مغزهای منفرد روی می‌دهند، یا به صورت توزیع‌شده در بین تعداد اندکی مغز، یا در بین تعداد بسیاری مغز، مانند مغزهای تمام افراد جامعه و جوامع حاصل از نسل‌های آنان، و به کوتاهی چند میلی‌ثانیه تا بلندی ده‌ها هزارسال ادامه می‌یابند. غریب نیست که علوم سیاسی، اقتصاد، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی نیز در مطالعه همین موضوع اساسی، یعنی رویدادهای ذهنی، با علوم شناختی مشترک‌اند. واقعیات غیرذهنی (مانند جایگاه زغال‌سنگ و تاریخ آفت‌زدگی سیب‌زمینی در ایرلند و شکافت هسته‌ای) فقط از آن‌رو که متکی بر رویدادهای ذهنی‌اند، می‌توانند در علوم اجتماعی معنادار باشند. توزیع نفت در پوسته زمین می‌تواند در علم اقتصاد معنایی داشته باشد، زیرا حقایق زمین‌شناختی مربوط به این موضوع با دنیای ذهنی باور، میل، تقاضا، ارزش، سودمندی، قیمت‌گذاری، قضاوت، تصمیم، رقابت، همکاری، تعارض و ترغیب درگیر است. مطالعه نفت بدون رویدادهای ذهنی، وظیفه علوم طبیعی است، نه علوم اجتماعی.

مسائل مهمی در علوم اجتماعی مرتبط و وابسته به رویدادهای ذهنی اند. عملیات شناختی پایه ما کدام‌ها هستند؟ چگونه از آنها در داوری، تصمیم‌گیری، عمل، استدلال، انتخاب، ترغیب و تبیین بهره می‌بریم؟ مردم چگونه انتخاب می‌کنند؟ بهترین مشوق‌ها کدام‌اند؟ چه زمانی داوری قلیل اعتماد است؟ آیا گفت‌وگوی متقابل کارآمد است؟ چگونه منابع مفهومی شناختی بر موقعیت‌های فرهنگی و اجتماعی متکی‌اند؟ چگونه محصولات خاص سامانه‌های مفهومی و شناختی می‌توانند روش و دانش مشترک و عمومی شوند؟ اقتصاددانان، دانشمندان علوم سیاسی، جامعه‌شناسان و مردم‌شناسان، طبیعتاً به رویدادهای ذهنی ارجاع می‌دهند، و به‌طور معمول باید طرحی کلی درباره‌ی چیستی و چگونگی شکل‌گیری آن رویدادهای ذهنی را مفروض داشته باشند.

با توجه به این همگرایی میان علوم اجتماعی و علوم شناختی در هسته‌های فکری‌شان، طبیعی است که نتیجه بگیریم آنها باید از حیث رشته‌هایی علمی بودن نیز همگرا شوند. علوم شناختی در واقع بخشی طبیعی و ناگزیر از پژوهش در علوم اجتماعی‌اند، و پژوهش‌های فنی در علوم شناختی باید تأثیری بیش از پیش بر علوم اجتماعی داشته باشند. دانشمند علوم اجتماعی نیازمند دیدگاه‌هایی امروزین درباره‌ی رویدادهای ذهنی است. بنابراین علوم شناختی و علوم اجتماعی باید زیر چتر واحدی گرد هم آیند.

در این نوشتار، پس از اشاراتی کوتاه به چیستی علم شناختی، نگاهی به چیستی علوم اجتماعی شناختی می‌اندازم و سپس چهار رویکرد و استدلال به سود لزوم تلفیق علوم شناختی و علوم اجتماعی و در نتیجه شکل‌گیری علوم اجتماعی شناختی را تقریر و بررسی می‌کنم. در پایان و با ناکافی دانستن دیدگاه‌های دیگر، دیدگاه پنجمی را در این باره پیشنهاد می‌دهم، که البته بیگانه و نامرتبط با دیدگاه‌های دیگر نیست.

علم شناختی

لویی برمودز می‌گوید تعریف کوتاه، اما دقیق علم شناختی این است: «علم شناختی علم ذهن است» (برمودز، ۲۰۱۴، ص ۳). می‌توان علم شناختی را به‌طور کلی چنین تعریف کرد: دانشی که به مطالعه‌ی تجربی ذهن‌ها و مغزها می‌پردازد، چه واقعی باشند چه مصنوعی، چه انسانی باشند چه حیوانی. اما در عمل، علم شناختی بسیار محدودتر است، و خود را به قلمروهایی مقید می‌سازد که امید معقولی برای دستیابی به فهم

واقعی در آنها وجود داشته باشد. مراد از «فهم»، فراتر رفتن از شهودهای متعارف (common-sense intuitions) است، تا بدان پایه که گاه کاملاً آنها را واژگون می‌سازد. یکی از بینش‌های علم شناختی جدید این است که ذهن غالباً به شیوه‌های غیر شهودی عمل می‌کند (بندل و پیاتلی-پالمَرینی، ۲۰۰۲، ص ۱). علم شناختی در واقع قلمروی از مطالعه و پژوهش بینارشته‌ای است که با بهره‌گیری از منابع شماری از رشته‌های علمی، شامل روان‌شناسی، هوش مصنوعی، زبان‌شناسی، فلسفه، علوم اعصاب و مردم‌شناسی، به مطالعه شناخت (cognition) می‌پردازد (وُن اکارت، ۱۹۹۳، ص ۱). اما شناخت چیست؟ نِیسِر در کتاب بسیار مهم خود در روان‌شناسی شناختی، شناخت را چنین تعریف کرده است:

واژه "شناخت" به تمام فرایندهایی اشاره دارد که با آنها ورودی حسی تبدیل می‌شود، فروکاسته می‌شود، تفصیل داده می‌شود، ذخیره و بازیابی می‌شود و به کار برده می‌شود. شناخت با این فرایندها مرتبط است، حتی آنگاه که آنها در غیاب محرک مربوطه عمل می‌کنند، مانند تخیلات و توهمات. با چنین تعریف وسیعی، روشن است که شناخت در هر چیزی که انسان ممکن است انجام دهد، دخالت دارد؛ و اینکه پدیده روان‌شناختی، پدیده‌ای شناختی است (نِیسِر، ۲۰۱۴، ص ۴).

چنان‌که از تعریف بالا نیز برمی‌آید، و بسیاری از متخصصان علم شناختی نیز آن را پذیرفته‌اند، شناخت، پردازش اطلاعات است. به بیان برمودز، متخصصان علم شناخت نیز همانند دیگر اهالی علم تجربی، مجموعه‌ای از مسائل دارند که می‌کوشند آنها را حل کنند و با مجموعه‌ای از پدیده‌ها روبه‌رویند که می‌کوشند آنها را مدل و تبیین کنند. نیز متخصصان علم شناخت نیز در تعدادی مفروضات پایه درباره نحوه برخورد با مسائل این دانش با هم اشتراک دارند. یکی از مفروضات مشترک آنها درباره چیستی ذهن و چگونگی عملکرد آن است. بنیادی‌ترین مفروض پیش‌برنده علم شناخت این است که ذهن‌ها پردازنده‌های اطلاعات‌لند. از آنجاکه به‌گونه‌های بسیار متفاوتی می‌توان درباره چیستی اطلاعات و نحوه پردازش آن در ذهن فکر کرد، آن ایده اساسی علم شناخت می‌تواند به شیوه‌های بسیار متفاوتی بسط یابد (برمودز، ۲۰۱۴، ص ۳). بنابراین مفهوم اطلاعات، مفهومی بسیار اساسی برای علم شناخت است. مفهوم "بازنمایی" (representation) همراه و هم‌گام با مفهوم اطلاعات پیش می‌رود. اطلاعات همه‌جا هست، اما برای استفاده از آن، اندامگان (organism) باید آن را بازنمایی کند. اطلاعاتی

که مورد استفاده اندامگان است، شیئی ایستا نیست، بلکه اندامگانها اطلاعات را دریافت می‌کنند، تطبیق می‌دهند، اصلاح می‌کنند و به‌کار می‌برند. به‌طور خلاصه، اطلاعات را پردازش می‌کنند (همان، ص ۲۴).

البته این مفهوم از شناخت و کارویژه ذهن انسانی، دیدگاه همگان نیست و اینکه شناخت دقیقاً چیست، موضوعی چالشی است و نمی‌توان به‌سادگی تعریفی مورد اتفاق را در این باره در میان متخصصان علوم شناختی یافت (بنگرید: کایدسویا و همکاران، ۲۰۲۲، ص ۳).

علوم اجتماعی شناختی

غالباً مراد از علوم اجتماعی شناختی، قلمروهایی از پژوهش‌های بین‌رشته‌ای دانسته می‌شود که در نقاط برخورد علوم اجتماعی و علوم شناختی ظهور کرده‌اند. بر این اساس، علوم اجتماعی شناختی شاخه‌هایی علمی و برنامه‌هایی پژوهشی‌اند که تلفیق علوم اجتماعی با علوم شناختی را هدف گرفته‌اند. نمونه‌هایی از این قلمروها و دانش‌ها، مردم‌شناسی شناختی، جامعه‌شناسی شناختی، اقتصاد رفتاری و روان‌شناسی اجتماعی شناختی است. این علوم اجتماعی شناختی ابزارهایی روش‌شناختی و مدل‌های نظری جدیدی را برای فهم بسیاری از پدیده‌های اجتماعی فراهم می‌آورند، مانند روابط قومی و نژادی، حافظه جمعی، انتقال فرهنگی و هماهنگی اجتماعی بین‌افزادی.

تمام تعاملات اجتماعی بین انسان‌ها شامل فرایندهای شناختی است، از قبیل ادراک حسی، طبقه‌بندی، به‌یادآوری، استدلال، یادگیری و حل مسئله. در بسیاری از قلمروهای پژوهشی علوم اجتماعی، پیش‌فرض‌ها درباره شناخت بر ایده‌های روان‌شناسی عامیانه درباره ذهن انسان، و نه پژوهش تجربی درباره شناخت انسانی، متکی‌اند. اما این وضعیت با ظهور برنامه‌های پژوهشی تازه‌ای که هدفشان گردهم‌آوردن بصیرت‌های حاصل‌آمده در علوم شناختی و علوم اجتماعی است تا فهم بهتری از پدیده‌های اجتماعی فراچنگ آید، تغییر کرده است. غایت برنامه پژوهشی علوم اجتماعی شناختی آن است که معرفت ما را به پدیده‌های اجتماعی و شناختی عمیق‌تر سازد. برای نمونه، به‌طور ساده می‌توان گفت جامعه‌شناسی شناختی، مطالعه ابعاد شناختی واقعیات اجتماعی است (بوویر، ۲۰۰۷، ص ۴۶۵).

کوشش‌ها برای گردهم‌آوردن معرفت علمی شناختی با علوم اجتماعی، و بالعکس، طبعاً فرصت‌ها و چالش‌هایی را پدید می‌آورد. سه سؤال اساسی در این میان مطرح است: علوم اجتماعی شناختی چیستند و چه نوع روابط بین‌رشته‌ای را در بر می‌گیرند؟ چرا باید (یا نباید) علوم اجتماعی با علوم شناختی جمع شوند؟ و چگونه می‌توانیم مشکلات مفهومی و روشی برخاسته در علوم اجتماعی شناختی را حل کنیم؟ در ادامه به بررسی مفصل‌تر پاسخ‌هایی به پرسش دوم می‌پردازیم. در ضمن بیان و بررسی این استدلال‌ها، تصویر روشن‌تری نیز از چیستی علوم انسانی شناختی فرادست خواهد آمد. به بیانی دیگر، لازمه هر استدلالی، گونه ویژه‌ای از شکل‌گیری علوم اجتماعی شناختی است.

استدلال‌هایی برای شکل‌گیری علوم اجتماعی شناختی

دانشمندانی که علوم اجتماعی شناختی را حوزه‌ای کارآمد و تأثیرگذار می‌دانند، استدلال‌هایی اقامه کرده‌اند تا نشان دهند تلفیق علوم اجتماعی و علوم شناختی فعالیت سودمند است. این تلفیق بین‌رشته‌ای، به گونه‌های مختلفی می‌تواند صورت گیرد. بر مبنای شیوه‌های گوناگون تلفیق، و ایده تلفیقی که زیربنای شکل‌گیری این حوزه‌هاست، استدلال‌های متفاوتی نیز به سود شکل‌گیری این حوزه‌های میان‌رشته‌ای می‌توان اقامه کرد. هرچند تمام علوم اجتماعی شناختی بر جنبه‌های شناختی پدیده‌های اجتماعی تأکید می‌کنند و خود را به علوم شناختی مربوط می‌سازند، لازم نیست مفهوم شناخت در این حوزه‌ها و برنامه‌های پژوهشی به یکسان تعریف شده باشد، چنان‌که لازم نیست روش‌ها و طرح‌های پژوهشی یکسانی را نیز به کار گیرند.

کایدسویا و همکاران (۲۰۱۹) چهار استدلال را به سود علوم اجتماعی شناختی تشریح و بررسی کرده‌اند. این استدلال‌ها که تفاوت‌های عمیقی را درباره‌ی گونه فهم تلفیق میان علوم شناختی و علوم انسانی در بر دارند، لزوم شکل‌گیری حوزه دانشی علوم اجتماعی شناختی را، هر یک به گونه‌ای، موجه می‌سازند. هر استدلال دیدگاه متفاوتی را درباره‌ی چگونگی علوم اجتماعی شناختی که برآیند آن تلفیق است، شکل می‌دهد. نیز این استدلال‌ها پیش‌فرض‌های متفاوتی درباره‌ی روش‌ها و موضوعات پژوهش این دانش‌های میان‌رشته‌ای دارند، از این‌رو در بررسی و ارزیابی آنها باید بدانها توجه کرد.

در ادامه نخست گزارشی از این استدلال‌ها مطابق تقریر کایدسویا و همکاران و نقد ایشان بر آنها عرضه می‌شود، سپس نگارنده به نقد ارزیابی کایدسویا و همکاران از این استدلال‌ها و چیستی و شیوه علوم اجتماعی شناختی برآمده از آنها می‌پردازد و در پایان دیدگاه برگزیده خود را در میان می‌نهد.

استدلال از راه ابتنای تبیینی (explanatory grounding)

استدلال نخست را رون سان (Ron Sun) در کتابش، *بنانهادن علوم اجتماعی بر علوم شناختی*، عرضه کرده است. او مدعی است تبیین‌های شناختی از پدیده‌های اجتماعی، غالباً در علوم اجتماعی حضور ندارند (سان، ۲۰۱۲، ص ۳). مراد وی از تبیین‌های شناختی، تبیین‌های مبتنی بر معرفت‌های به‌دست آمده از راه علوم شناختی است. ادعای وی این است که از آنجاکه علوم شناختی گام‌های بزرگ و پیشرفت‌های سترگی را در دهه‌های اخیر داشته‌اند، و از آن‌رو که ذهن‌ها مبنای فرایندها و پدیده‌های اجتماعی‌اند، علوم شناختی باید مبنای علوم اجتماعی قرار گیرند، همان‌گونه که دانش فیزیک مبنای دانش شیمی است یا مکانیک کوانتومی مبنای مکانیک کلاسیک است (همان، ص ۴-۵).

بنابراین از منظر وی، باید علوم اجتماعی شناختی را دنبال کرد، زیرا این مسیر مبنایی تبیینی را برای علوم اجتماعی فراهم می‌آورد، و در نتیجه فهم ما را از پدیده‌های اجتماعی ژرفا می‌بخشد. کایدسویا و همکاران این استدلال را چنین تقریر کرده‌اند:

(۱) بیشتر دانشمندان علوم اجتماعی اکنون هنگام توضیح پدیده‌های اجتماعی از معرفت تولید شده در علوم شناختی استفاده نمی‌کنند؛

(۲) فرایندهای شناختی مبنای وجودشناسانه فرایندهای اجتماعی‌اند؛

(۳) تبیین‌ها در علوم شناختی عمیق‌تر از تبیین‌ها در علوم اجتماعی‌اند، زیرا به فرایندهای شناختی ختم می‌شوند؛

(۴) اگر دانشمندان علوم اجتماعی تبیین‌های خود را بر علوم شناختی مبتنی سازند، تبیین‌هایشان از پدیده‌های اجتماعی عمیق‌تر از اکنون خواهند بود؛

(۵) نتیجه: علوم اجتماعی باید مبتنی بر علوم شناختی شوند. (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۳).

پیش‌فرض این استدلال، رابطه‌ی ابتدایی تبیینی میان علوم شناختی و اجتماعی است که رابطه‌ی نامتقارن و یک‌سویه است، یعنی تنها علوم اجتماعی بر علوم شناختی مبتنی‌اند، نه برعکس.

مقدمه‌های ۲ و ۳ بر این نکته استوارند که لازم است تبیین‌های علمی، چنین وجودشناسانه‌ی واقعیت را بازتاب دهند، آن‌گونه که تبیین‌های فرایندهای سطح بالاتر، باید با مدل‌هایی صورت گیرند که فرایندهای مؤلفه‌های سطح پایین‌تر آنها را که مبنای وجودشناختی فرایندهای سطح بالاترند، بازنمایی می‌کنند. دیدگاه‌های وجودشناسانه‌ی سان (۲۰۱۲) که این لزوم را پشتیبانی می‌کنند، بر نسخه‌ای از وجودشناسی فیزیکی‌گرایی غیرتحویلی‌گرا یا وجودشناسی نوحاسته‌گرایی مادی‌انگار استوار است. فرض کلیدی این نوع وجودشناسی این است که فرایندهای اجتماعی سطح بالاتر، بر فرایندهای شناختی سطح پایین‌تر مبتنی‌اند، اما بدان‌ها تحویل‌پذیر نیستند. پیش‌فرض وی این است که علوم شناختی فرایندهای شناختی را مطالعه می‌کنند، و این فرایندهای شناختی از حیث وجودشناسانه عمیق‌تر از فرایندهای اجتماعی‌اند که در علوم اجتماعی مطالعه می‌شوند؛ از این‌رو انتظار می‌رود که علوم شناختی تبیین‌هایی ژرف‌تر از پدیده‌های اجتماعی، نسبت به علوم اجتماعی رایج، به دست دهند. البته او مدعی نیست که با وجود تبیین‌های علوم شناختی دیگر فرایندهای اجتماعی در کار نیستند و نشان داده می‌شود که به فرایندهای شناختی فروکاسته می‌شوند. به بیانی دیگر، ایده‌ی ابتدای تبیینی علوم اجتماعی بر علوم شناختی، با این فرض که فرایندهای اجتماعی ویژگی‌های نوحاسته‌ضعیفی دارند که می‌توانند به صورت مکانیستی تبیین شوند، سازگار است (همان).

یک نقد کایدسویا و همکاران بر این استدلال این است که لازم‌ه‌اش وجود رابطه‌ی تأثیری یک‌سویه‌ای میان علوم شناختی و علوم اجتماعی است، زیرا علوم شناختی می‌توانند تبیین‌هایی عمیق‌تر از فرایندهای اجتماعی به دست دهند، نه برعکس. اما هیچ دلیل پیشینی قابل قبولی در دست نداریم که احتمال اثرگذاری مثبت علوم اجتماعی بر علوم شناختی را، آنگاه که این علوم به جنبه‌های شناختی پدیده‌های اجتماعی می‌پردازند، دفع کند. به نظر می‌رسد خود سان نیز این نکته را می‌پذیرد (برای نمونه، بنگرید: سان، ۲۰۱۲، ص ۱۸-۲۳). این نکته البته با ابتدای تبیینی علوم اجتماعی بر علوم شناختی منافاتی ندارد.

به‌رغم مقدمه ۳، می‌توان پذیرفت که بهترین تبیین‌های برخی فرایندها و ظرفیت‌های شناختی بتوانند شامل معرفت‌هایی حاصل‌آمده از علوم اجتماعی باشند، به‌نحوی که این معرفت‌ها مؤلفه‌های کلیدی آن تبیین‌ها باشند. برای نمونه، اگر بخواهیم توضیح دهیم که چگونه کودکان یاد می‌گیرند که بخوانند یا بنویسند، آنگاه آموزش و یادگیری اجتماعی در گونه‌های خاصی از محیط‌های مادی، نهادی و نمادین می‌توانند از جمله عوامل کلیدی تبیینی، افزون بر معرفت حاصل از علوم شناختی درباره فرایندهای شناختی که در ذهن روی می‌دهند، باشند. پس مقدمه ۳ باید اصلاح شود تا امکان تأثیر دوسویه میان علوم شناختی و علوم اجتماعی را ملاحظه کند (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۴).

استدلال از راه متحدسازی نظری (Theoretical Unification)

استدلال بعدی را هربرت گیتیس اقامه کرده است. او بر اهمیت متحدسازی نظری تأکید کرده است. مجموعه‌ای از دانش‌ها از نظر او متحدند، اگر با هم سازگار باشند، به‌طوری که هرگاه دو یا چند رشته به پدیده‌های یکسانی می‌پردازند، مدل‌هایشان معادل و هم‌افزا باشند، و هر رشته به‌طور قابل توجهی با محتوای علمی دیگر رشته‌ها غنی شود (گیتیس، ۲۰۰۴، ص ۳۷). از نظر او اتحاد علوم رفتاری نیازمند این است که این دانش‌ها مدل زیربنایی مشترکی داشته باشند که به طرق مختلف غنی شده باشد تا نیازهای خاص هر یک از دانش‌ها را برآورده سازد. دانش‌های رفتاری، شامل اقتصاد، مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی، دانش سیاسی و نیز پژوهش زیست‌شناسانه درباره رفتار انسان و حیوان، چنین اتحادی ندارند، هرچند همه با پدیده تصمیم‌گیری و تعامل راهبردی درگیرند (گیتیس، ۲۰۱۲، ص ۴۱۵). گیتیس دانش‌های فیزیک، شیمی و نجوم را دانش‌های متحد می‌داند که با توسعه مکانیک کوانتومی، فیزیک ذرات بنیادین و حالت جامد و مدل مهبانگی کیهان، اتحاد یافته‌اند (گیتیس، ۲۰۰۴، ص ۳۷).

گیتیس حالت نامتحد بودن دانش‌های رفتاری را ناشی از سه مدل ناسازگار از رفتار انسانی می‌داند که آنها به کار می‌گیرند: زیست‌شناسانه، اقتصادی و جامعه‌شناختی. مدل زیست‌شناسانه بیشینه‌ساز تناسب است، و محصول فرایند طولانی مدت تکامل داروینی است؛ مدل جامعه‌شناختی، فردی منعطف را توصیف می‌کند که هنجارها و ارزش‌های جامعه را درونی می‌کند و مطابق نقش‌های اجتماعی که در آنها قرار گرفته است، رفتار می‌کند؛ مدل اقتصادی بر نظریه انتخاب عقلانی مبتنی است که فرد را بیشینه‌ساز

ترجیحات مربوط به خود، بر اساس مجموعه باورهای تحلیل‌ناشده و از پیش موجود با عنوان اولویت‌های شخصی، می‌داند. گیتیس ادعا می‌کند که «هر سه ناقص‌اند، اما می‌توان آن‌ها را اصلاح کرد تا چارچوبی واحد برای مدل‌سازی انتخاب و تعامل راهبردی برای همه علوم رفتاری از طریق درک سنجیده ماهیت تکامل‌یافته روان‌شناسی انسانی ایجاد شود» (گیتیس، ۲۰۱۲، ص ۴۱۵).

مطابق تقریر کایدسویا و همکاران (۲۰۱۹، ص ۶)، گیتیس برای متحدسازی علوم رفتاری پنج اصل را پیش می‌نهد: اول، هم‌تکاملی فرهنگی-ژنتیکی که مطابق آن، ظرفیت‌های شناختی، عاطفی، و اخلاقی انسان محصول فرایند پویای تکاملی است که تعاملی میان ژن‌ها و فرهنگ را در خود دارد (گیتیس، ۲۰۱۲، ص ۴۱۹). دوم، نظریهٔ هنجار اجتماعی-فرهنگی که شامل بینش‌هایی بنیادین از جامعه‌شناسی است که بر تمام صورت‌های سازمان اجتماعی انسانی، از جوامع اولیهٔ مبتنی بر شکار تا جوامع پیشرفتهٔ تکنولوژیک، اعمال می‌شود (همان، ص ۴۱۶). سوم، نظریهٔ بازی، به‌مثابه نظریهٔ عمومی تعامل راهبردی که در آن، رفتار عامل‌ها با این فرض که هریک بهترین پاسخ به عملکرد دیگر عامل‌ها را انتخاب می‌کند، به دست می‌آید (همان، ص ۴۲۸). چهارم، مدل کنش‌گر عقلانی (بنگرید: همان، ص ۴۲۴). پنجم، نظریهٔ پیچیدگی که از آن‌رو لازم است که جامعهٔ انسانی نظام انطباقی پیچیده‌ای است با ویژگی‌هایی نوحاسته که نه الان و نه شاید هیچ‌وقت، نمی‌تواند با آغاز کردن از واحدهای بسیط‌تر تحلیل، توضیح داده شود (همان، ص ۴۱۸).

در میان این پنج اصل، اصول سوم و چهارم مؤلفه‌های اصلی چارچوب مدل‌سازی متحدگری است که گیتیس برای آن قلمروها از دانش‌های رفتاری که هم‌پوشانی با هم دارند، پیشنهاد می‌کند. از نظر او، مدل کنش‌گر عقلانی مهم‌ترین سازهٔ تحلیلی در دانش‌های رفتاری است که در سطح فرد عمل می‌کند (همان، ص ۴۱۷) و نظریهٔ بازی قاموسی کلی است که در تمام صورت‌های حیات کاربرد دارد (همو، ۲۰۰۹، ص ۴۵).

صورت‌بندی استدلال گیتیس، مطابق تقریر کایدسویا و همکاران، چنین است:

(۱) شاخه‌های دانشی که قلمرو یکسانی از پدیده‌ها را مطالعه می‌کنند، باید از لحاظ مفهومی و نظری با یکدیگر متحد شوند؛

(۲) دانش‌های رفتاری همگی قلمرو یکسانی از پدیده‌ها را مطالعه می‌کنند که با تصمیم‌گیری و تعامل راهبردی سروکار دارد؛

۳) بنابراین، دانش‌های رفتاری باید با هم متحد شوند؛
 ۴) متحدسازی دانش‌های رفتاری نیازمند چارچوبی متحد برای مدل‌سازی تصمیم‌گیری و تعامل راهبردی است، به شیوه‌ای که مشارکت‌های دانش‌های رفتاری مختلف را در نظر بگیرد و ملاحظه کند؛

۵) نتیجه: مدل کنش‌گر عقلانی و نظریه‌ی بازی، وقتی طوری اصلاح شوند که ماهیت تکامل‌یافته‌ی روان‌شناسی انسانی و نظریه‌ی فرهنگی-اجتماعی هنجارها را در نظر بگیرند، چارچوب مدل‌سازی متحدکننده‌ای برای دانش‌های رفتاری شکل می‌گیرد (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۶).

مقدمات ۱ و ۳ در نگاه اول ممکن است بدیهی به نظر برسند، اگر مقایسه‌ی گیتیس بین حالت نامتحد کنونی دانش‌های رفتاری و حالت متحدتر دانش‌های تجربی بلوغ‌یافته (یعنی فیزیک و شیمی و نجوم) جدی گرفته شود. اما برخی فیلسوفان علم (مانند نسی کارت‌رایت و جان دوپره، ۱۹۹۳) معتقدند حتی دانش‌های طبیعی بلوغ‌یافته نیز نه از لحاظ وجودشناسانه و نه از لحاظ نظری، آن قدر که در نگاه اول ممکن است به نظر برسد، متحد نیستند. افزون بر این، معرفت‌شناسان اجتماعی بر آن‌اند که کثرت منظرها نسبت به جهان برای پیشرفت علمی، هم در حوزه‌ی علوم طبیعی و هم در حوزه‌ی علوم اجتماعی ضروری است (برای نمونه، بنگرید: وایزبرگ و مالدون، ۲۰۰۹).

یکی از نقدها به استدلال و دیدگاه گیتیس، گونه‌ای نقض غرض است. گیتیس قرار است به سود تلفیق علوم اجتماعی با علوم شناختی استدلال کند. اما درباره‌ی سازگاری مدل کنش‌گر عقلانی و نظریه‌ی بازی او با نتایج تجربی علوم شناختی دغدغه‌هایی وجود دارد (بنگرید: کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۷).

نمونه‌ای دیگر از استدلال از راه متحدسازی نظری، در روان‌شناسی گفتمانی یافت می‌شود. ایده‌ی اصلی این برنامه‌ی پژوهشی این است که به‌جای تمرکز بر حالات ذهنی و فرایندهای شناختی افراد، پدیده‌های روان‌شناختی باید به‌سان ساخت‌های اجتماعی یا زبان‌شناختی که مردم برای انجام کنش‌های اجتماعی در موقعیت‌های خاص از آنها بهره می‌گیرند، مطالعه شوند. روان‌شناسی گفتمانی منکر وجود حالات ذهنی جدای از کاربردهای واژگان ذهنی و شناختی در گفتمان‌های هر روزه است. از این منظر، روش درست مطالعه‌ی پدیده‌های روان‌شناختی، بهره‌گیری از تحلیل گفتمان است. اگر استدلال گیتیس مصداقی از امپریالیزم اقتصادی است، روان‌شناسی گفتمانی را می‌توان مصداقی

از امپریالیزم جامعه‌شناختی دانست، زیرا از نظریه‌ها و روش‌های جامعه‌شناسانه برای متحد کردن روان‌شناسی و جامعه‌شناسی استفاده می‌کند. یک مشکل روان‌شناسی گفتمانی این است که میان شیوه‌های سخن گفتن ما از فرایندهای شناختی، و فرایندها و سازوکارهای شناختی که واقعاً کنش‌ها و تعاملات ما را ایجاد می‌کنند، تمایز نمی‌نهد. در نتیجه تقریباً تمام پژوهش‌ها در علوم شناختی را رد می‌کند (همان، ص ۸).

استدلال از راه محدودیت‌ها (Constraints)

موریس بلاک معتقد است مسائل شناختی به بیشتر موضوعات محوری و آشنایی که از جمله مردم‌شناسان فرهنگی و اجتماعی بدان‌ها می‌پردازند، مرتبط و برای بررسی آنها مددکارند، و نباید آنها را حاشیه‌ای تلقی کرد (موریس بلاک، ۲۰۱۲، ص ۱). از نظر وی، متخصصان علوم اجتماعی همین‌که ادعا می‌کنند شناخت کسانی را که مطالعه‌شان می‌کنند، بازنمایی می‌کنند؛ همین‌که می‌کوشند کنش‌های مردم را از راه آن شناخت توضیح دهند؛ همین‌که نسبت به خطرات نژادپرستی هشدار می‌دهند؛ و به محض اینکه درباره میزان یا محدودیت‌های تنوع فرهنگی صحبت می‌کنند، در حال انجام کاری از سنخ مردم‌شناسی شناختی‌اند. پس دانشمندان علوم اجتماعی گریزی از داشتن مفروضاتی درباره نحوه شناخت متعلق‌های پژوهش‌های خود ندارند. پرسش این است که این مفروضات از کجا می‌آیند؟

پاسخ وی این است که این دانشمندان با استفاده از نظریه‌های شناختی مبهم موجود در حکمت عامیانه و نیز نظرگاه‌های خودشان و آن مردمی که مطالعه‌شان می‌کنند، مطالعات و مفروضات خود را سامان می‌دهند. اما یکی از مهم‌ترین مساهمت‌های علوم شناختی به پرسش گرفتن همین نظریات عرفی و عامیانه بوده است (همان، ص ۸-۹). بسیاری از متخصصان علوم اجتماعی نه فقط از این واقعیت غافل‌اند که نیز میان دو نکته تفکیک نمی‌کنند: (الف) آنچه افراد تحت پژوهش‌های آنان درباره خود، مثلاً وقتی مصاحبه می‌شوند، می‌گویند، و (ب) سازوکارهای شناختی که واقعاً کنش‌ها و اعمال آنها را تولید می‌کنند (همان، ص ۱۱ و ۲۱۵-۲۱۶). پس متخصصان علوم اجتماعی برای تمایز نهادن میان (الف) و (ب) و برای به پرسش کشیدن مفروضات عامیانه خود و افراد تحت بررسی‌هایشان درباره شناخت، به علوم شناختی نیاز دارند (همان، ص ۱۱ و ۱۰۷-۱۱۶).

بلاک در تقویت این موضع بیان می‌کند (همان، فصل ۷ و ۸) که مطابق یافته‌های متخصصان علوم شناختی، بسیاری از فرایندهای شناختی مرتبط با کنش، ناآگاهانه، خودکار و سریع‌اند. این بدین معناست که افراد تحت بررسی نمی‌توانند از وجود این فرایندها و تأثیرات آنها بر کنش‌ها و تعاملات خود آگاه باشند. پس به دانشمندان علوم شناختی نیاز می‌افتد تا این فرایندها را به‌صورت تجربی تحلیل کنند و مفروضات دانشمندان علوم اجتماعی را درباره آنها محدود و مقید سازند.

البته مقصود بلاک این نیست که به‌کلی روش‌ها و شیوه اعمال پژوهش در علوم اجتماعی را تغییر دهد، بلکه نیاز به علوم شناختی را برای مقید و محدود ساختن مفروضات شناختی دانشمندان علوم اجتماعی که زیربنای تفسیرهای داده‌ها و صورت‌بندی پرسش‌های تحقیق آنها قرار می‌گیرند، می‌داند. استدلال وی را کایدسویا و همکاران چنین تقریر کرده‌اند:

(۱) از آنجاکه تمام فرایندهای اجتماعی ابعاد شناختی دارند، متخصصان علوم اجتماعی باید مفروضاتی درباره شناخت انسان در پژوهش‌های خود داشته باشند؛
(۲) این مفروضات غالباً بر برداشت‌های خود شخص مورد بررسی یا/و مفاهیم و ایده‌های «روانشناسی عاملینه» که مردم در زندگی روزمره خود از آن بهره می‌برند، مبتنی‌اند؛

(۳) مطالعات علوم شناختی به‌طور قانع‌کننده‌ای نشان داده‌اند که فرایندهای شناختی ما برای ما شفاف نیستند و فهم خود ما از آن فرایندها، از جمله «روانشناسی عاملانه» متخصصان علوم اجتماعی و اشخاصی که آنها مطالعه‌شان می‌کنند، محدود و گاه گمراه‌کننده‌اند؛

(۴) نتیجه: مفروضات متخصصان علوم اجتماعی درباره فرایندهای شناختی باید با نتایج علوم شناختی قید زده شوند. (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۹).

هدف اصلی بلاک این است که مفروضات شناختی ناپذیرفتنی را از علوم اجتماعی حذف کند، نه اینکه این علوم را مبتنی بر علوم شناختی کند یا در پی اتحاد علوم اجتماعی به مدد علوم شناختی باشد.

همه گزاره‌های استدلال بالا موجه به نظر می‌رسند. البته خوب است متخصصان علوم اجتماعی به دستاوردهای علوم شناختی توجه کنند تا در تبیین‌های خود دچار انحراف و سوگیری نشوند، اما این بدان معنا نیست که متخصصان علوم اجتماعی

روش‌های علوم شناختی را جایگزین روش‌های خود کنند. بلاک (۲۰۱۲) نیز به درستی اشاره کرده است که روش‌های مردم‌شناسانه می‌توانند داده‌هایی را درباره پدیده‌های اجتماعی و فرهنگی به دست دهند که با روش‌های آزمایشگاهی و شبیه‌سازی مرسوم در علوم شناختی هرگز نمی‌توان بدان‌ها دست یافت. آنچه می‌توان گفت که مراد بلاک است، این است که داده‌های علوم اجتماعی که با روش‌های مردم‌شناسانه به دست آمده‌اند، نباید چنان تفسیر شوند که گویی معرفتی قابل اتکا درباره فرایندهای شناختی درونی مردم مورد مطالعه به دست می‌دهند، و باید با داده‌های به دست آمده از راه دیگر روش‌ها، تکمیل شوند.

استدلال از راه مکمل بودن (complementarity)

ایده مکمل بودن را می‌توان به‌سان اصلی معرفت‌شناختی فهمید که مطابق آن، منطقی واحد نمی‌تواند توصیف‌ها و تبیین‌هایی جامع و فراگیر از قلمرو خاصی از پدیده‌ها به دست دهد. مثال کلاسیک اصل مکمل بودن (complementarity principle)، مدعای نیلز بور است، اینکه اشیای مورد مطالعه در فیزیک، ابعاد ذره‌ای و موجی دارند که نه می‌توانند در زمان واحد اندازه‌گیری شوند و نه با استفاده از مدل نظری واحدی می‌توانند بازنمایی شوند. استدلال از راه مکمل بودن بر آن است که نشان دهد علوم شناختی و علوم اجتماعی منظرهایی مکمل یکدیگرند. این ایده و استدلال را اوپاتار زروپاول در کتابش (۱۹۹۷) مطرح کرده است. (این کتاب با عنوان چشم‌اندازهای اجتماعی ذهن؛ گامی به سوی جامعه‌شناسی شناختی، توسط لیلا اردبیلی و سارا قاسمی ترجمه شده است).

استدلال اصلی وی این است که علوم اجتماعی باید با منطقی تکمیل شوند که میان دو حد قرار می‌گیرد: کلی‌گرایی شناختی (cognitive universalism) و فردگرایی شناختی (cognitive individualism). تعبیر «کلی‌گرایی شناختی» منظر علوم شناختی را توصیف می‌کند که در پی کشف ویژگی‌های کلی شناخت انسانی است (مانند اینکه حافظه انسان چگونه کار می‌کند؟ چگونه قطعات اطلاعات در حافظه کوتاه-مدت نگهداری می‌شوند؟). تعبیر «فردگرایی شناختی» منطقی را توصیف می‌کند که هر ذهن فردی را یگانه و بی‌همتا در نظر می‌گیرد. یافتن تصویری علمی از فردگرایی شناختی دشوار است. خود زروپاول روانکاوی (psychoanalysis) را پیشنهاد می‌دهد، اما بهتر است فردگرایی شناختی را به‌سان نوعی از فهم عامیانه از ذهن انسانی بفهمیم. منظر

دیگر میان این دو حد، جامعه‌شناسی شناختی است. زروباول از تعبیر «اجتماعی-ذهنی» (sociomental) برای اشاره به جنبه‌های شناختی مورد مطالعه در این منظر تکمیلی بهره می‌گیرد. (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۰).

تعریفی نه چندان دقیق از اجتماعی-ذهنی این است: پدیده‌های شناختی که به گروه یا فرهنگ خاصی نسبت داده می‌شوند (زروباول، ۱۹۹۳، ص ۳۹۸). مثلاً حافظه دارای جنبه‌های اجتماعی-ذهنی است، مانند اینکه چگونه گروه‌های مختلف، رویداد واحدی از تاریخ ملت خود را به گونه‌های مختلفی به یاد می‌آورند (همو، ۱۹۹۷، فصل ۶). نیز چارچوب‌های تفسیری و هنجارهای اجتماعی که به صورت اجتماعی به اشتراک گذارده می‌شوند و ادراک حسی و توجه تمرکزی افراد را مقید می‌سازند، به قلمرو اجتماعی-ذهنی تعلق دارند، مانند اینکه چگونه متخصصان علوم اجتماعی به جهان می‌نگرند یا چگونه گروه‌های مختلف به هنر انتزاعی می‌نگرند (همان، فصل ۲ و ۳). اگرچه به نظر می‌رسد مرزهای جامعه‌شناسی شناختی که پدیده‌های اجتماعی-ذهنی را مطالعه می‌کند، کاملاً مبهم‌اند، خصیصهٔ مرکزی این چشم‌انداز این است که کار دانشمندان علوم شناختی را تکمیل می‌کند؛ بدین گونه که نشان می‌دهد ما تنها به‌سان موجودات انسانی نمی‌لندیشیم، بلکه نیز به‌سان موجوداتی اجتماعی می‌لندیشیم که در فرهنگ‌ها و خرده‌فرهنگ‌های خاص واقع‌اند و به «جامعه‌های فکری» خاصی تعلق دارند (نیز بنگرید: همان، ص ۵).

زروباول معتقد است جامعه‌شناسی شناختی برای مطالعهٔ چندلایه‌ای ذهن مهم است، از آنجاکه به لایهٔ سومی، میان دو لایهٔ حدی کلی‌گرایی و فردگرایی شناختی می‌پردازد و جلوی گرایش‌ات تحویل‌گروانه را که معمولاً با آن دو حد گره خورده‌اند، می‌گیرد (همان، ص ۱۱۳). بنابراین نقدی خواهد بود بر آن «تحویل‌گروی» که گاهی با کلی‌گرایی شناختی همراه است. جامعه‌شناسی شناختی سویه‌ای سازنده نیز دارد، زیرا زروباول آن را به‌سان مساهمتی در توسعهٔ رهیافتی جامع و چندلایه‌ای به شناخت می‌داند که ما انسان‌ها را هم موجودات انسانی فردی می‌نگرد و هم موجوداتی اجتماعی.

افزون بر تمرکز بر تنوع شناختی، جامعه‌شناسی شناختی قصد دارد علوم شناختی را با تمرکز کردن بر جنبه‌های اخلاقی و سیاسی شناخت و با به کارگیری روش‌های کیفی/تفسیری تکمیل کند. برای نمونه، آنگاه که به منظور حفظ سلسله‌مراتب در دنیای هنر، برخی هنرمندان در طبقهٔ ساده‌تر و پایین‌تر جای داده می‌شوند، یا وقتی که راه‌های

متفاوتی وجود دارند برای اینکه چگونه لحظات خاصی از تاریخ یک ملت یادآوری شوند که هر یک در خدمت اهداف خاصی می‌توانند قرار گیرند، جنبه‌های سیاسی شناخت وارد نقش‌آفرینی شده است. جامعه‌شناسان شناختی اینها و دیگر جنبه‌های اجتماعی فرایندهای شناختی را با بهره‌گیری از روش‌هایی که بیشتر کیفی/تفسیری‌اند، مانند مصاحبه و تحلیل اسناد و مردم‌نگاری، مطالعه می‌کنند. استدلال زروبول را این‌گونه بازسازی کرده‌اند: (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۱)

۱) از آنجاکه علم شناختی کلی‌های شناختی را مطالعه می‌کند، نمی‌تواند به پرسش‌های مربوط به اینکه چگونه شناخت میان گروه‌ها تنوع می‌یابد و چگونه محیط‌های اجتماعی بر فرایندهای شناختی تأثیر می‌گذارند، پاسخ دهد؛

۲) برای به دست دادن فهمی فراگیرتر از شناخت انسانی، علوم شناختی باید با مطالعاتی که پرسش‌های مربوط به قلمرو اجتماعی-ذهنی را پاسخ می‌دهند، تکمیل شوند؛

۳) موضع روش شناختی، نظری و وجودشناسانه جامعه‌شناسی شناختی بدان اجازه می‌دهد که به پرسش‌های مربوط به قلمرو اجتماعی-ذهنی پاسخ دهد؛

۴) نتیجه: علوم شناختی باید با جامعه‌شناسی شناختی تکمیل شوند.

این استدلال بر این نگاه مبتنی است که شناخت انسانی موضوع مطالعه دانش‌های متعددی است که هر یک مطابق تعهدات روش شناختی و معرفت‌شناختی متمایز خود، تولید معرفت می‌کنند. هدف این نیست که این دانش‌ها با هم (به معنایی قوی) تلفیق شوند، بلکه قرار است معرفتی تکمیل‌کننده درباره شناخت فرادست آید. در نتیجه هرچند موضوع مطالعه در این دانش‌ها، شناخت انسانی است، معرفت تولید شده همواره بازبسته دانشی است که آن را تولید کرده است. نسبت میان این دانش‌های گوناگون را می‌توان از لحاظ معرفت‌شناختی متقارن دانست، یعنی همه موضوع مطالعه یکسانی دارند، اما هیچ‌یک برتر از دیگری نیستند (همان).

استدلال از راه مکمل بودن، برای برخی متخصصان علوم اجتماعی قانع‌کننده است، زیرا مقدمه‌های ۲ و ۳ می‌گویند جامعه‌شناسی شناختی منظری بی‌نظیر برای مطالعه شناخت انسانی در اختیار دارد و از این‌رو باید در جرگه دانش‌هایی که شناخت انسانی را مطالعه می‌کنند، قرار داده شود. اگر عالمان علوم اجتماعی نگران هویت رشته تخصصی خود هستند، این استدلال می‌تواند این هویت را تقویت کند، زیرا مدعی است که بدون منظر علم اجتماعی، مطالعه شناخت ناقص می‌ماند. با این حال، چالش مهم‌تر

برای این استدلال این است که متخصصان علوم شناختی را برای نیازمندی به جامعه‌شناسی شناختی متقاعد کند. حتمی نیست که بتواند چنین کند (همان).

یک اشکال این استدلال که در مقدمه ۱ منعکس شده است، این است که بر فهمی نسبتاً مضیق از علوم شناختی مبتنی است. به نظر می‌رسد از این نکته غفلت کرده است که چگونه علوم شناختی از تمرکزی تقریباً انحصارگرایانه بر «بنیادهای کلی شناخت انسانی» (زرابول، ۱۹۹۷، ص ۳) دست کشیده و به چشم‌اندازهایی وسیع‌تر دست یافته‌اند که بر جنبه‌های بدن‌مند، بستریده (embedded)، مبتنی بر حرکت (enactive)، از لحاظ مادی بسط‌یافته (materially extended)، موقعیت‌مند (situated)، از لحاظ اجتماعی توزیع‌شده (socially distributed) و ابعاد فرهنگی-اجتماعی فرایندهای شناختی تمرکز یافته‌اند. از این رو استدلال از راه مکمل بودن باید به‌روزرسانی شود و این منظرهای تازه علوم شناختی را نیز در نظر بگیرد. به عقیده کایدسویا و همکاران حتی اگر چنین شود، معلوم نیست این استدلال بتواند نکته‌ای متمایز از استدلال‌هایی که پیشتر بررسی کردیم، عرضه کند (همان، ص ۱۲).

اشکال دیگر این استدلال راجع به نوع فعالیت میان‌رشته‌ای است که در عمل می‌تواند به وجود آورد. برای نمونه، عمر لیزاردو (۲۰۱۴) مدعی است جامعه‌شناسی فرهنگ و شناخت که گاه مترادف جامعه‌شناسی شناختی دانسته می‌شود، «معنای میان‌رشته‌ای بودن دروغینی» می‌آفریند. مراد این است که هرچند عنوان دست‌کم مرتبه‌ای از تعامل میان‌رشته‌ای را در میان می‌نهد، در واقعیت ارتباطی حداقلی میان این دانش‌ها وجود دارد. به نظر می‌رسد تمام کوشش‌ها به منظور ساختن منظرهای تکمیل‌گر برای علوم شناختی، در خطر افتادن در دام این نوع میان‌رشته‌ای بودن دروغین قرار دارند. از این رو هرچند در برخی ادعاهای زرابول تلفیق میان‌رشته‌ای هدفی نهایی برای رهیافتی چندلایه‌ای به شناخت دانسته شده است (برای نمونه، زرابول، ۱۹۹۷، ص ۱۱۳). پرسش این است که آیا استدلال از راه تکمیل‌گری در واقعیت نیز به تحقق چنین هدفی می‌انجامد یا خیر (کلیدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۱-۱۲). نگارنده در ادامه از دیدگاه زرابول تقریری متفاوت و در نتیجه دفاعی از آن عرضه خواهد کرد.

جمع‌بندی کایدسویا و همکاران از این استدلال‌ها این است که طبق استدلال از راه ابتنای تبیینی، معرفت حاصل از علوم شناختی پایه ساختن تبیین‌ها برای پدیده‌های اجتماعی است. مطابق استدلال از راه متحدسازی نظری، از علوم شناختی برای

متحد کردن دانش‌های رفتاری بر اساس تقریرهای بازبینی‌شده مدل کنش‌گر عقلانی و نظریه بازی بهره‌گرفته می‌شود. استدلال از راه محدودیت‌ها می‌گوید متخصصان علوم اجتماعی باید مفروضاتی درباره شناختی که موضوع‌های تحقیقشان دارند، داشته باشند و این مفروضات باید با یافته‌های علوم شناختی مقید و محدود شوند. و استدلال از راه مکمل بودن، تنوع شناختی میان گروه‌ها و فرهنگ‌ها را مکمل علوم شناختی سنتی تلقی می‌کند. از منظر کایدسویا و همکارانش، برای تلفیق علوم اجتماعی و علوم شناختی، اولین استدلال قوی‌ترین و آخرین، ضعیف‌ترین است (کایدسویا و همکاران، ۲۰۱۹، ص ۱۱).

در نگاه آنان استدلال از راه ابتدای تبیینی و استدلال از راه محدودیت‌ها، متقاعدکننده‌ترین حالت را برای علوم اجتماعی شناختی فراهم می‌آورند. این دو استدلال واقعاً تلفیق‌گرند، بدین معنا که شیوه‌های امیدوارکننده‌ای را نشان می‌دهند که علوم شناختی و علوم اجتماعی بتوانند گرد هم آیند. هرچند استدلال از راه محدودیت‌ها را می‌توان این‌گونه دید که رهنمودهایی برای ابتدای تبیینی پلیده‌های اجتماعی بر معرفت فراهم آمده در علوم شناختی عرضه می‌کند، دلایل خوبی در دست است که آن را طوری بازتفسیر کنیم که رفت‌وآمدی دوسویه را میان این دو رشته علمی ترغیب کند. در برابر این دو استدلال، استدلال از راه متحدسازی نظری تنها به قیمت رد یا نادیده گرفتن بخش‌های بزرگی از علوم شناختی و اجتماعی، می‌تواند آنها را متحد سازد. این نوع وحدت نظری بزرگ را نمی‌توان هدفی دست‌یافتنی برای علوم اجتماعی شناختی دانست، هرچند اتحاد موضعی برخی از پدیده‌های اجتماعی را که در قلمروهای گوناگون علوم اجتماعی کنونی مطالعه می‌شوند، می‌توان محتمل دانست. نیز به نظر می‌رسد استدلال از راه مکمل بودن، اثری بر خلاف انتظار بر علوم اجتماعی شناختی دارد، زیرا از مرزهای کنونی دانش دفاع می‌کند، به‌جای اینکه دلایلی برای فراروی از آنها به دست دهد.

نیز می‌توان تقریر سان از استدلال از راه ابتدای تبیینی را از دو جهت نیازمند بازنگری دانست. اول، به فهمی برون‌گرایانه‌تر (یا موسّع‌تر) از شناخت، نسبت به آنچه سان در استدلالش فرض گرفته است، نیاز داریم تا مبنایی تبیینی برای بسیاری از پدیده‌های اجتماعی مورد مطالعه در علوم اجتماعی فراهم آوریم، از آن‌رو که این پدیده‌ها مشتمل بر فرایندهایی شناختی‌اند که جنبه‌های فرهنگی یا اجتماعی دارند. هرچند اجماعی

دربارهٔ تعریف شناخت در میان طرفداران رهیافت‌های برون‌گرایانه در علوم شناختی - مانند رویکردهای شناخت بدن‌مند و رویکردهای شناخت موقعیت‌مند (situated) و توزیع‌شده (distributed) - وجود ندارد، این مقدار روشن است که این خانواده در حال رشد از رویکردهای برون‌گرایانه، با «رویکرد استاندارد» در علوم شناختی تقابل می‌کنند. رویکرد استاندارد، درون‌گرایانه است، بدین معنا که نیاز دارد تمام فرایندهای شناختی در مغز (یا سامانهٔ عصبی مرکزی) محقق باشند و بر گونه‌ای از استعارهٔ مغز-رایانه متکی است. با این حال، باید بینیم تا چه میزان این رهیافت‌های برون‌گرایانه می‌توانند علوم شناختی را تغییر دهند، به گونه‌ای که جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی شناخت را در جریان اصلی علوم شناختی برجسته‌تر سازند (همان، ص ۱۲-۱۴).

ارزیابی و بررسی

برای ارزیابی استدلال‌های پیش‌گفته، لازم است به برایندها در مورد چیستی علوم اجتماعی شناختی توجه کنیم تا در نهایت بتوانیم تعریفی را برای این علوم ترجیح دهیم. مطابق استدلال از راه مکمل بودن، علوم اجتماعی شناختی محصولی برآمده از تلفیق تکمیلی علوم اجتماعی موجود با علوم شناختی موجودند. زروباول می‌گوید در منظر تکمیلی، به مطالعهٔ امور اجتماعی-ذهنی می‌پردازیم. بر این اساس، به نظر می‌رسد علوم اجتماعی شناختی تنها حاصل انضمام بخش‌هایی از علوم اجتماعی و علوم شناختی به یکدیگر نیستند، بلکه اساساً موضوع بررسی ویژه‌ای دارند که در علوم اجتماعی و علوم شناختی رایج به‌خوبی و با اتقان بررسی نمی‌شوند. می‌توان گفت علوم اجتماعی رایج به امور اجتماعی، و علوم شناختی رایج به امور ذهنی، و علوم اجتماعی شناختی به امور اجتماعی-ذهنی می‌پردازند، یعنی اموری که دو حیثیت اجتماعی و شناختی بودن را باهم دارند. می‌توان تکمیل‌گر بودن علوم اجتماعی شناختی برای علوم شناختی را که زروباول مطرح کرده است، اینطور تفسیر کرد که علوم شناختی رایج به اموری که هر دو جنبهٔ اجتماعی و شناختی را باهم دارند، نمی‌پردازند یا به‌خوبی نمی‌پردازند، و از آنجاکه امور اجتماعی-شناختی زیرمجموعهٔ امور شناختی‌اند، و علوم اجتماعی شناختی می‌توانند بدان‌ها به‌خوبی بپردازند، این علوم وظیفهٔ علوم شناختی را تکمیل می‌کنند. البته بر این اساس باید گفت علوم اجتماعی شناختی، علوم اجتماعی را نیز تکمیل می‌کنند، و تکمیل‌گری از دو سویه معنادار است. بنابراین به نظر می‌رسد

برخلاف دیدگاه کایدسویا و همکارانش، استدلال از راه مکمل بودن را می‌توان منجر به پیدایش دانش میان‌رشته‌ای اصیلی دانست، دانشی که موضوع متمایزی دارد، یعنی امور ذهنی-اجتماعی که می‌توان آن را چنین تعریف کرد:

۱. **تعریف تک** (تعریف علم اجتماعی شناختی مبتنی بر استدلال از راه لزوم تکمیل): دانشی که با بهره‌گیری از روش‌های تجربی/تبیینی مطالعه ذهن و روش‌های کیفی/تفسیری مطالعه امر اجتماعی، به مطالعه و بررسی امور اجتماعی-ذهنی می‌پردازد. مطابق استدلال از راه متحدسازی، علوم اجتماعی شناختی، موضوع متفاوتی از علوم اجتماعی ندارند. گیتیس معتقد است که باید علوم رفتاری متحد باشند، و پیشنهاد اتحاد این علوم بر مبنای علوم شناختی را عرضه می‌کند. بنابراین تعریف علوم اجتماعی شناختی چنین خواهد بود:

۲. **تعریف مت** (تعریف علوم اجتماعی شناختی مبتنی بر استدلال از راه لزوم متحدسازی): دانش‌هایی که به پدیده‌های اجتماعی و رفتاری می‌پردازند و با چارچوب متأثر از علوم شناختی، متحد می‌شوند.

چنان‌که کایدسویا و همکاران گفته‌اند، این منظر، منظری رضایت‌بخش برای شکل‌گیری علوم اجتماعی شناختی نیست و تأثیر مستقیمی برای یافته‌های علوم شناختی در تبیین و تفسیر پدیده‌های اجتماعی-شناختی در نظر نمی‌گیرد. به نظر می‌رسد مطابق این رهیافت، اساساً علوم اجتماعی شناختی، هویتی بینارشته‌ای ندارند و بهره‌گیری از علوم شناختی نه برای تبیین امور اجتماعی-شناختی، بلکه برای فراهم آوردن چارچوبی متحدگر برای دانش‌های گوناگون رفتاری است. پس دغدغه‌ای متفاوت در میان است. بر پایه استدلال از راه محدودیت، علوم اجتماعی و علوم شناختی به یکدیگر نیازمندند تا مفروضات هریک نسبت به قلمرو مورد بررسی دیگری محدود و مقید گردد. بر این اساس می‌توان علم اجتماعی شناختی را چنین تعریف کرد:

۳. **تعریف مح** (تعریف علم اجتماعی شناختی مبتنی بر استدلال از راه محدودیت): دانشی که به امر اجتماعی می‌پردازد و پیش‌فرض‌های خود را در مورد امور شناختی، با بهره‌گیری از دستاوردهای علوم شناختی مقید و محدود می‌سازد.

بر خلاف نظر کایدسویا و همکاران، به نظر می‌رسد این رویکرد نیز چندان هویت بینارشته‌ای علم اجتماعی شناختی را مدد نمی‌رساند و تنها در پی به‌سازی علوم اجتماعی موجود با بهره‌گیری از دستاوردهای علوم شناختی است. هرچند این نوع

بهره‌گیری نیز نوعی تلفیق و گردهم‌آیی علوم اجتماعی و علوم شناختی را نوید می‌دهد، به نظر می‌رسد در علم شناختی اجتماعی در پی تلفیقی عمیق‌تر هستیم و قصد داریم هویت ویژه‌ای را بررسی کنیم که صرفاً با مفاهیم و ابزارهای هر یک از علوم شناختی و علوم اجتماعی به تنهایی، به‌خوبی و ژرفکاوانه قابل پژوهش نیستند. اصلاح پیش‌فرض‌ها بخشی از بهره‌ای است که علوم اجتماعی می‌توانند از علوم شناختی ببرند.

موافق استدلال از راه ابتدای تبیینی، باید به علوم اجتماعی شناختی پرداخت، زیرا از این راه تبیین‌ها و معرفت‌هایی ژرف‌تر درباره پدیده‌های اجتماعی فرادست خواهد آمد. بر این اساس، علوم اجتماعی شناختی، علمی اجتماعی‌اند که تبیین‌هایشان در حوزه شناخت، بر تبیین‌های معتبر عرضه شده در علوم شناختی مبتنی، و نه تحویل‌پذیر بدان‌ها، است.

۴. تعریف ات: (تعریف علم اجتماعی شناختی مبتنی بر استدلال از راه ابتدای تبیینی): دانشی که تبیین‌هایش در حوزه شناخت، بر تبیین‌های علوم شناختی مبتنی است.

چنان‌که گذشت، البته نباید از تأثیرگذاری مثبت علوم اجتماعی بر علوم شناختی نیز غافل بود. بنابراین نباید به‌طور مطلق هر تبیین علوم شناختی از پدیده شناخت اجتماعی را ژرف‌تر و بهتر از هر تبیین علوم اجتماعی از این پدیده دانست. نیز باید شناخت را برون‌گرایانه نیز فهمید و به رویکردهای بدن‌مند نیز توجه کرد. همچنین اگر قرار است رابطه ابتدای تبیینی، مکانیستی فهم شود، لازم است هم به تأثیر مکانیسم‌های سطح پایین‌تر بر مکانیسم‌های سطح بالاتر توجه کرد، و هم برعکس، به تأثیر مکانیسم‌های سطح بالاتر بر عملکرد مکانیسم‌های سطح پایین‌تر توجه کرد. با این ملاحظات، چنان‌که از سخن کایدسویا و همکارانش بر می‌آید، تقریر سان از علوم اجتماعی شناختی تغییر خواهد کرد و نیازمند اصلاح خواهد بود. اما به نظر می‌رسد این ملاحظات تنها به اصلاح و تعدیل دیدگاه سان بسنده نمی‌کنند و منظر جدیدی را می‌گشایند که رویکرد ارتقا و امتدادیافته است.

از منظر نگارنده، به‌رغم کایدسویا و همکاران، از میان چهار رویکرد مزبور، استدلال از راه مکمل بودن بهترین نتیجه را در مورد چیستی و کارکرد علم اجتماعی شناختی عرضه می‌کند و استدلال از راه ابتدای تبیینی، با اصلاح و تعدیل، در رتبه بعد قرار می‌گیرد. اما دو استدلال از راه متحدسازی و محدودیت‌ها چندان رضایت‌بخش نیستند،

هرچند رویکرد محدودیت‌ها را نیز می‌توان با تعدیل‌ها و اصلاحاتی به رویکرد تکمیلی نزدیک کرد.

علم اجتماعی شناختی، از منظر رویکرد تکمیلی زروباول، به‌مثابه دانش یا زیردانشی میان‌رشته‌ای و اصیل، موضوع مورد بررسی ویژه‌ای دارد که امر اجتماعی-ذهنی یا اجتماعی-شناختی است. قلمرو فردی-ذهنی را علم شناختی رایج (بدون فراوی‌ها و توسعه‌هایی که بدان‌ها اشارت شد) بر عهده گرفته است. قلمرو اجتماعی-غیرشناختی، اگر اساساً موجود باشد، در علوم اجتماعی رایج بررسی می‌شود. اما قلمروی که برزخ میان این دو حوزه است، یعنی اجتماعی-شناختی، نیازمند بررسی‌های ویژه‌ای است که از روش‌ها و دستاوردهای علوم اجتماعی و علوم شناختی رایج می‌تواند بهره‌گیرد. در اینجا منظری ویژه در کار است که نه فقط اجتماعی است نه فقط شناختی، و به تعبیر زروباول، به انسان شناخت‌مند، از آن‌جهت که موجودی اجتماعی است می‌پردازد.

البته با توجه به برخی ملاحظات گذشته، می‌توان از منظری وحدت‌گرا نیز سخن گفت. از سویی می‌توان گفت هر پدیده اجتماعی، سویی شناختی دارد و هر امر انسانی که ناگزیر شناختی است، سویی اجتماعی دارد. از این‌رو علوم اجتماعی باید، و نه فقط شاید، رویکرد شناختی بیابند و پیش‌فرض‌ها و روش‌های خود را ارتقا دهند و به روزرسانی کنند؛ و علوم شناختی باید، و نه فقط شاید، به جنبه‌های اجتماعی انسان توجه کنند و پیش‌فرض‌ها و روش‌های خود را ارتقا دهند. بر این اساس می‌توان هر یک از چهار استدلال و رویکرد پیش‌گفته را بیان‌گر بخشی از این نگرش جامع و دغدغه‌درست دانست. رویکرد متحدسازی بر آن است که باید روش‌ها و دستاوردهای علم شناختی را نقش‌آفرین در چارچوب‌سازی علوم اجتماعی-رفتاری کرد؛ رویکرد متکی به محدودیت‌ها بر آن است که مفروضات علوم اجتماعی نباید فارغ از دستاوردهای علوم شناختی شکل بگیرند؛ رهیافت مبتنای تبیینی از گونه‌ای روش در مطالعه امور اجتماعی-شناختی سخن می‌گوید و رهیافت تکمیلی قصد دارد کاستی‌های شناختی علوم اجتماعی را بدان بیفزاید، و بلکه زمینه‌ای جدید برای علوم اجتماعی شناختی معرفی کند.

به نظر می‌رسد اساساً لازم نیست علوم اجتماعی شناختی دانشی میان‌رشته‌ای معرفی شود. البته آغازگاه‌های این رویکرد تازه به علوم اجتماعی به‌صورت بینارشته‌ای شکل گرفته‌اند، اما دغدغه جدی شکل‌گیری این زمینه از مطالعات، پرداختن جامع‌تر و

عمیق‌تر به امر اجتماعی است که جنبه شناختی نیز دارد. علم اجتماعی شناختی، نسخه کامل‌تر و ارتقایافته‌تر علم اجتماعی سنتی است که با بهره‌گیری از دستاوردها و شیوه‌های فراهم آمده در علوم شناختی، امکانی جدید و قوتی تازه برای پرداختن به سوپیه شناختی امر اجتماعی فرادست آورده است. می‌توان علوم اجتماعی شناختی را از سوپیه امتداد اجتماعی علوم شناختی، و از سوی دیگر امتداد شناختی علوم اجتماعی دانست. هریک از علوم اجتماعی و علوم شناختی لازم است امتداد یابند و نگاهی وسیع‌تر بیابند، و در نتیجه علوم اجتماعی شناختی شکل می‌گیرد. در این صورت، علم اجتماعی شناختی، نسبت به دانش‌های شناختی و اجتماعی امتدادیافته، دارای رویکرد، رهیافت و شیوه میان‌رشته‌ای خواهد بود، اما از آن‌رو که امتدادیافته و تکامل‌یافته این دانش‌هاست، دانشی با موضوع و شیوه متعین و ویژه خود است. استدلال بر این رویکرد را می‌توان این‌چنین بیان کرد:

(۱) پدیده‌های اجتماعی، انسانی‌اند و شناختی؛

(۲) پدیده‌های شناختی، انسانی‌اند و اجتماعی، زیرا انسان اجتماعی است؛

(۳) علوم اجتماعی باید برای شناخت صحیح و عمیق پدیده‌های اجتماعی، سوپیه شناختی آنها را در نظر بگیرند؛

(۴) پس موضوع علم اجتماعی ارتقا و امتدادیافته، امر اجتماعی-شناختی است؛

(۵) نتیجه: علوم اجتماعی باید امتداد یابند و به علوم اجتماعی شناختی ارتقا یابند.

معنای این امتداد و ارتقا به هیچ‌وجه کنار نهادن روش‌های متداول علوم اجتماعی و جایگزین کردن آنها با روش‌های علوم شناختی نیست، بلکه باید این روش‌ها را متناسب با موضوع مورد مطالعه، یعنی پدیده‌های اجتماعی-شناختی، ارتقا و متناسب‌سازی کرد. شبیه همین تأثیرها را در مورد علوم شناختی نیز می‌توان بیان کرد. پس علوم اجتماعی شناختی را می‌توان این‌چنین تعریف کرد:

تعریف ام: (تعریف علم اجتماعی شناختی مبتنی بر استدلال از راه لزوم امتداد): دانشی که با ترکیبی متناسب از شیوه‌های علوم اجتماعی و علوم شناختی، به مطالعه، تبیین و تفسیر پدیده‌های اجتماعی-شناختی می‌پردازد (قید «شناختی» توضیحی است). نگارنده بر آن است تقریر بالا، می‌تواند بیان دیگری از رویکرد مبتنی بر تکمیل دانسته شود، و برخلاف کایدسویا و همکاران، معتقد است رویکرد تکمیلی درحقیقت در پی معرفی زمینه‌ای تازه، امتداد و ارتقایافته و کامل‌تر برای دانش اجتماعی است؛

بدین صورت که اولاً موضوع علوم اجتماعی شناختی را، امر اجتماعی-ذهنی می‌داند و ثانیاً روش آن را فراهم‌آمده‌ای تکمیلی از روش‌های علوم اجتماعی رایج و علوم شناختی رایج پیشنهاد می‌کند. در پایان، به این عبارت زروباول بنگرید:

بیش از هر دانش دیگری که به ذهن می‌پردازد، جامعه‌شناسی شناختی این واقعیت را برجسته می‌کند که آنچه در سرهای ما جریان دارد، تحت تأثیر محیط اجتماعی ما نیز هست. بررسی بُعد اجتماعی شناخت به ما یادآوری می‌کند که نه فقط به‌سان فراد انسانی، بلکه به‌سان اعضای جوامع خاصی با سنت‌های شناختی متمایزی که بر نحوهٔ پردازش جهان در ذهن‌های ما اثر می‌گذارند، می‌اندیشیم (زروباول، ۱۹۹۷، ص ۱۱۲).

پرداختن به علوم اجتماعی شناختی، در واقع دعوتی است از سوی متخصصان علوم شناختی که مشتغلان به تفسیر، تبیین و تغییر پدیده‌های اجتماعی، بر هویت شناختی این پدیده‌ها نیز نظر کنند و تنها با پیش‌فرض‌های عامیانه و ناسخته و ناپخته حضور آنها را ننگرند، بلکه امر اجتماعی را به‌مثابه امری اجتماعی-شناختی بنگرند و با این ارتقای موضوعی، شیوه‌های دانشی خود را نیز ارتقا بخشند و متناسب‌سازی کنند. کمترین حرکت در این مسیر، بهره‌گیری از دستاوردهای علوم شناختی و محدودسازی یا به‌روزرسانی پیش‌فرض‌های شناختی است. چنان‌که اشاراتی شد، علوم شناختی نیز باید سوییۀ اجتماعی شناخت انسانی را جدی‌تر بگیرند و در این تعامل میان علوم شناختی و علوم اجتماعی برای بررسی توأمان سوییۀ‌های شناختی و اجتماعی انسان، شیوه‌های ارتقایافته‌ای برای مطالعهٔ امور اجتماعی و شناختی متولد گردند. دربارهٔ ویژگی‌های موضوع و روش این دانش امتداد و ارتقا یافته، در مجال دیگری باید بیشتر سخن گفت.

نتیجه

در این جستار، به معرفی و تبیین چهار رویکرد استدلالی به علم اجتماعی شناختی پرداختیم و بیان کردیم که هر یک چپستی این دانش را به‌طوری خاص روشن می‌کنند. مطابق رویکرد ابتدای تبیینی، دانش اجتماعی شناختی آن است که به سبب ابتنا بر دستاوردهای دانش شناختی، تبیینی عمیق‌تر از امر اجتماعی به دست می‌دهد؛ مطابق رویکرد متحدسازی، دانش‌های اجتماعی شناختی در چارچوبی متأثر از علوم شناختی، متحد می‌شوند؛ موافق رویکرد محدودیت، دانش اجتماعی شناختی آن است که پیش‌فرض‌های شناختی‌اش با دستاوردهای دانش‌های شناختی محدود می‌شوند؛ و طبق

رویکرد مکمل بودن، دانش اجتماعی شناختی محصول تکمیل دانش اجتماعی با دانش شناختی است. به هریک از این رویکردها انتقاداتی وارد شده است. کایدسویا و همکاران (۲۰۱۹) معتقدند رویکرد ابتدای تبیینی با اصلاح و تعدیلی بهترین است و رویکرد محدودیت هم خوب است و چشم‌اندازی برای دانش تلفیقی مورد نظر فراهم می‌آورد. اما بر این اساس که دانش اجتماعی شناختی، به پدیده اجتماعی می‌پردازد و هر پدیده اجتماعی حیثیتی شناختی دارد، در پایان بر آن شدیم که دانش اجتماعی شناختی، در واقع دانش اجتماعی امتداد و ارتقا یافته است که به پدیده‌های اجتماعی-شناختی می‌پردازد و خود شیوه‌ای ویژه و ارتقایافته نسبت به شیوه‌های متداول دانش‌های اجتماعی و شناختی دارد. بر این اساس لزومی ندارد که آن را به‌سان دانشی میان‌رشته‌ای بنگریم یا روش آن را به روش‌های یکی از دو حوزه علوم اجتماعی یا علوم شناختی رایج فروبکاهیم. از این منظر، دیدگاه برگزیده به رویکرد مکمل بودن نزدیک‌تر است یا بیانی دیگر از همان است. علم اجتماعی شناختی، علم اجتماعی است با توجهی ویژه، علمی و روش‌مند به سویه شناختی پدیده‌های اجتماعی، و علم شناختی است، با توجهی ویژه، علمی و روش‌مند به سویه اجتماعی پدیده‌های شناختی.

منابع

- Bermudez, José Luis (2014). *Cognitive Science, An Introduction to the Science of the Mind*, 2nd Ed. Cambridge University Press.
- Bloch, M. (2012). *Anthropology and the cognitive challenge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bouvier, Alban (2007). "An Argumentativist Point of View in Cognitive Sociology". *European Journal of Social Theory* 10 (3):465-480.
- Cartwright, Nancy. (1999). *The dappled world: A study of the boundaries of science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dupré, J. (1993). *The disorder of things: Metaphysical foundations for the disunity of science*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Gintis, H. (2004). *Towards the unity of the behavioral sciences*. *Politics, Philosophy & Economics*, 3, 37-57.
- Gintis, H. (2009). *The bounds of reason: Game theory and the unification of the behavioral sciences*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gintis, H. (2012). "The role of cognitive processes in unifying the behavioral sciences". In R. Sun (Ed.), *Grounding social sciences in cognitive sciences* (pp. 415-443). Cambridge, MA: MIT Press.
- Kaidesoja T, Sarkia M, Hyyryläinen M. (2019) "Arguments for the cognitive social sciences". *J Theory Soc Behav*, 1-16.

- Kaidesoja, T., Hyyryläinen, M., & Puustinen, R. (2022). "Two traditions of cognitive sociology: An analysis and assessment of their cognitive and methodological assumptions". *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 1-20.
- Nadel, Lynn and Piattelli-Palmarini, Massimo (2002). "What is Cognitive Science", General introduction to: L. Nadel (ed.) (2002). *The Encyclopedia of Cognitive Science*. Macmillan.
- Neisser, Ulric (2014). *Cognitive Psychology*, Taylor & Francis.
- Newen, A., De Bruin, L., & Gallagher, S. (Eds.) (2018). *The Oxford handbook of 4E cognition*. Oxford: Oxford University Press
- Sun, Ron (2012) *Grounding Social Sciences in Cognitive Sciences*, Cambridge, MA: The MIT Press.
- Von Eckardt, Barbara (1993). *What is Cognitive Science?* MIT Press.
- Weisberg, M., & Muldoon, R. (2009). "Epistemic landscapes and the division of cognitive labor". *Philosophy of Science*, 76(2), 225-252.
- Zerubavel, E. (1997). *Social Mindscales: An Invitation to cognitive sociology*. Cambridge, MA: Harvard University Press.